

Оружана борба у стратегији одбране државне заједнице Србија и Црна Гора

УДК: 355.43 : 355.01

Доц. др *Божидар Форца*, пуковник*

У савременим условима долази до значајних промена у поимању облика угрожавања безбедности држава. То се посебно односи на тзв. војно угрожавање, при чему се појам рат све више замењује другим појмовима, као што су агресија, оружани сукоб, оружана побуна и други сукоби са употребом оружане силе. Наведени облици војног угрожавања безбедности утврђени су и у Стратегији одбране државне заједнице Србија и Црна Гора. Под свим тим сукобима, експлиците и имплиците, подразумева се оружана борба као њихова основна карактеристика. Стога синтагма оружана борба поприма нове садржаје, који се морају уградити у њену дефиницију и класификацију

Кључне речи: агресија, оружани сукоб, оружана побуна, оружана борба, садржаји, принципи, чиниоци, нивои оружане борбе, операције.

Увод

Скупштина Србије и Црне Горе усвојила је 18. новембра 2004. Стратегију одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора (у даљем Стратегија одбране). Та чињеница, због активности које следе у вези с операционализацијом ставова Стратегије одбране, изазваће, с правом, пажњу свих оних који се најнепосредније баве пословима одбране, било теоријски, било у пракси.

Оружана борба и начин на који је третирана у Стратегији одбране значајни су из више разлога: 1) Стратегија одбране јесте основни документ из сфере безбедности и одбране и основа за израду нижих докумената у хијерархији (на пример, војне доктрине); 2) оружана борба је предмет војне науке у вези с којим се доскора, готово у цели-

* Аутор је наставник стратегије у Школи националне одбране.

ни, исцрпљивала војна делатност, и 3) оружана борба, експлиците, нити једним ставом није апострофирана у *Стратегији одбране*. На први поглед, последњи разлог је довољан за помисао да нема потребе писати о предмету (оружана борба) који није поменут у *Стратегији одбране*. Међутим, у *Стратегији одбране*, као документу који чини скуп ставова држава чланица о заштити њихових интереса од свих облика угрожавања безбедности, поред невојних, анализирају се и војни изазови, ризици и претње, који се утврђују као и агресија, оружани сукоби, оружана побуна и други сукоби са употребом оружане силе. Стога је израда војне доктрине (здружена доктрина Војске) прилика да се оружана борба дефинише са сасвим новог становишта – као друштвена појава до које долази у рату, односно у оружаном сукобу.

Облици војног угрожавања безбедности Србије и Црне Горе

У *Стратегији одбране* су анализирани следећи облици војних изазова, ризика и претњи безбедности: *агресија, оружани сукоби, оружана побуна и други облици сукоба са употребом оружане силе*. Међутим, у оквиру ширег промишљања оружаног сукоба неопходно је да се сагледају у оквиру детерминисања оружане борбе као њиховог садржаја у савременим условима.

Агресија

Агресија (од латинске речи *aggresio* – приближавање, напад), према међународном праву, јесте акт употребе силе, односно напад који једна држава изведе против друге државе или других правно заштићених објеката, и у том случају агресија је злочин.¹ *Агресија* је дефинисана и као планска и организована акција оружаног снага једног друштва – државе, на друго друштво – државу, ради потчињавања нападачу зависно од његових интереса и снаге, као и од међународно-политичких односа.² *Агресија* је неизазван напад једне или више држава којим се угрожавају независност или територијална целина неке земље. Агресија је најчешће оружана, односно изводи се применом војне силе, али обухвата сваку акцију усмерену против територијалне целине или независности друге државе или против мира у свету.³

О агресији је дуго расправљано пре него што је дефинисана. Друштво народа, чак, није ни успело да дефинише и усвоји одговарајући докуменат о агресији⁴ јер су опструкцију чиниле државе с хегемони-

¹ *Политичка енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1975.

² *Социолошки лексикон*, „Савремена администрација“, Београд, 1982.

³ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

⁴ Лондонска конференција, 3–5. јула 1933. године.

стичким аспирацијама. Лондонским споразумом о кажњавању ратних злочинаца, од 8. августа 1945, агресија је проглашена за међународни злочин против мира. У Организацији уједињених нација на дефинисању агресије више година је рађено у Комисији за међународно право и Специјалном комитету. После дуготрајног рада, оспоравања и усаглашавања, Генерална скупштина ОУН донела је 1974. године Резолуцију у којој је, коначно, дефинисана агресија. Та дефиниција (уз одређена скраћења) гласи: „Агресија – употреба оружане силе од стране једне државе против суверенитета, територијалне целине или политике независности друге државе, односно на ма који други начин који није у складу са Повељом Уједињених нација. Сваки од тих аката представља акт агресије:

а) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге, или свака војна окупација произашла из тога, или свака анексија територије друге државе употребом силе,

б) бомбардовање територије једне државе од стране оружаних снага друге или употреба било каквог оружја од стране једне против територије друге државе,

в) блокада лука или обала једне државе од стране друге,

г) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздухопловну флоту друге државе,

д) употреба оружаних снага једне државе које се налазе на територији друге државе с пристанком државе пријема, против условима предвиђеним у споразуму или продужењу њиховог присуства на територији после истека споразума,

ђ) акција једне државе која своју територију стави на располагање другој држави ради коришћења за извршење агресије против треће државе,

е) упућивање од стране или у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника, који против друге државе врше акте оружане силе тако озбиљно да се изједначавају са горе побројаним активностима или њено значајно учешће у томе.⁵

Суштина Повеље УН, у сваком случају, садржана је у забрани употребе било какве силе, претње силом или других радњи којима се крши суверенитет и територијални интегритет држава или које значе мешање у њихове унутрашње послове.⁶

⁵ УН, Резолуција бр. 3314, од 14. децембра 1974. године.

⁶ У чл. 2, т. 4 Повеље УН пише: „Чланови се у својим међународним односима уздржавају од претње силом или употребе силе које су уперене против територијалне целиности или политичке независности било које државе ...“ У т. 7 истог члана садржано је следеће: „Ништа у овој Повељи не овлашћује УН да се мешају у послове који по својој бити припадају у унутрашње надлежности држава“ (Повеља уједињених народа, „Народне новине“, Загреб, 1976).

Класификујући друштвене процесе, Радомир Лукић, их је, између осталог, сврстао и у процесе *сарадње* и *сукоба*. При томе је, у амплитудном полу сукоба, као драстичну категорију, издвојио *борбу*, наводећи да се снаге у сукобу ометају, док се у борби ниште.⁷ Оружани сукоби, схваћени кроз њихов драстичан облик – борбу, јесу процеси међусобног уништавања сукобљених страна. У савременим условима, и с обзиром на свеобухватност рата и проблеме везане за то како се третира у међународном праву, многи оружани сукоби се не поистовећују с ратом. У *Војној енциклопедији* оружани сукоб је дефинисан као сила коју користи нека држава или група држава против друге државе да би јој се наметнула туђа воља.⁸

Пре Другог светског рата оружани сукоб је сматран ратом ако је вођен између суверених држава и ако је била недвосмислено изражена воља барем једне зарађене стране да ратује. После Другог светског рата преовладала је тенденција да се правила међународног права примењују у сваком међународном сукобу, без обзира на то да ли има или нема формална обележја рата. У међународним конвенцијама из области међународног права донесеним после Другог светског рата, Женевским конвенцијама за заштиту жртава рата из 1949. године и Конвенцијама о заштити културних добара у случају оружаних сукоба из 1954. године све више је израз *рат* замењиван изразом *оружани сукоб*. Свакако, та замена је била већ израз стратегијских концепата најмоћнијих сила света који је, с обзиром на њихов евидентан утицај, претакан у доктринарна документа остатка света.

Оружани сукоби могу да се воде између држава или унутар граница једне државе у облику оружане побуне или борбе против тероризма. Суштину оружаних сукоба чини сукобљавање две супротстављене стране, од којих свака настоји да оружјем наметне вољу противнику. У оружаном сукобу који се води унутар једне државе може да учествује и више страна. Основна обележја оружаних сукоба карактеришу: однос међународних субјеката према узроцима сукоба и начину њиховог решавања; врсте и специфичности оружаних сукоба; однос оружаних сукоба и оружане борбе; тенденције у развоју чинилаца оружане борбе и однос оружане борбе и борбених дејстава. Дакле, у савременом свету оружани сукоби се дешавају и изван рата у традиционалном значењу тог појма. При томе, утицајни субјекти међународне заједнице испољавају све већи интерес да сукобљене стране примењују одредбе међународног ратног права да би се оружани сукоб ограничио на простор дешавања и заштитило недужно становништво.

⁷ Опширније: Радомир Лукић, *Основи социологије*, „Научна књига“, Београд, 1978.

⁸ *Војна енциклопедија*, II издање, „Савремена администрација“, Београд, 1973.

Оружани сукоби су могући на глобалном, регионалном и локалном нивоу, као последица наглих и непредвидивих промена у безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Локални оружани сукоби су највероватнији због нерешених граничних и других међудржавних проблема. До тих сукоба долази када се у некој држави заустави демократски процес, уз додатно компликовање ситуације због социјалних, етничких и верских тензија. Оружани сукоби се одвијају кроз оружану борбу сукобљених снага, у различитим борбеним, просторним и временским условима. На ток и исход оружаних сукоба утичу чиниоци оружане борбе, а то су: људски ресурси, материјални ресурси, простор, време и информације.⁹

Оружана побуна

Оружану побуну, као један од облика угрожавања безбедности, аутори различито дефинишу. У доступној литератури могу се наћи бројне дефиниције, као: „Оружана побуна је кривично дело против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења и безбедности СФРЈ, које постоји када индивидуално неодређени број наоружаних лица припрема побуну или учествује у њој. Циљ оружане побуне: супротстављање одлукама власти; самовољно прибављање права“.¹⁰ „Оружана побуна, представља акцију индивидуално неодређеног броја лица који иде за тим да се насилно, и то са оружјем у руци супротстави законитој власти, органима власти или мерама које надлежни државни органи предузимају“.¹¹ „Побуна (бунт) је масовна акција индивидуална или по броју неодређене групе људи ради насилног обарања неког друштвеног или државног система или ради супротстављања неком органу или некој мери државне власти. Побуна је оружана ако су њени учесници, сви или делимично снабдевени оружјем или оруђима подобним за напад и одбрану, при чему за квалификацију побуне као оружане, није потребно да учесници стално носе оружје, већ је довољно да га у ту сврху поседују или повремено користе, или да га држе на местима одакле га лако могу употребити“.¹² „Оружана побуна је облик превратничких дејстава који подразумева од организоване скупине тајно припремљену оружану акцију ради насилног обарања постојећег уставног поретка. Започиње изненадним организовањем појединих јединица ОС или образованих оружаних група од унутрашњих политичких представника или непријатеља. Оружана побуна је најекстремнији и најсложенији облик испољавања

⁹ У нашој доктринарној теорији не наводи се информација као чинилац оружане борбе. Потреба сврставања информације у наведене чиниоце лични је став аутора текста, који је на страницама наших војних часописа у више наврата покушао да оправда ту своју тврдњу.

¹⁰ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

¹¹ *Правна енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1964, стр. 589.

¹² *Политичка енциклопедија*, исто, стр. 737.

угрожавања безбедности када сепаратистичке, терористичке или друге деструктивне снаге, самостално или уз подршку страног фактора оружаном борбом покушавају да реализују крајњи циљ“.¹³

Може се сматрати да је оружана борба масовна, оружана, политичка, економска, информациона, културна и свака друга борба групе удружених лица неодређеног броја чији је циљ насилно освајање политичке власти, обарање државног система, супротстављање законитој власти или неком њеном органу, отцепљење дела територије и, најчешће, његово припајање другој држави.

Оружана побуна, као врста оружаних сукоба, најчешће је заснована на националном и верском екстремизму и на покушају сецесије од матичне државе. Циљеви оружане побуне могу да буду и радикални – потпуно освајање власти револуционарним превратом, и ограничени. Оружана побуна се реализује кроз три фазе: фазу припреме, фазу масовних демонстрација и фазу оружаних и других активности.

Други сукоби са употребом оружане силе

Осим наведених војно-оружаних облика угрожавања безбедности могући су и други сукоби у којима се употребљава оружана сила. На пример, у оквиру употребе оружане силе Милосав Симић, поред рата и грађанског рата, разматра и војне интервенције, пограничне сукобе и атентате на познате личности. У тим сукобима, свакако, може доћи до шире употребе оружане силе, односно оружане борбе. Свакако, до оружане употребе силе може доћи и у тзв. невојним облицима криминала и шверца оружја.

Оружана борба

Промишљањем дефиниције и класификације појма оружана борба с научног аспекта бавио се мали број научних радника у нашој војсци. Изузетак је Душан Вишњић, аутор дела *Појам оружане борбе*.¹⁴ Теоријском одређењу појма оружана борба, међутим, треба приступити и са социолошког аспекта промишљања друштвених процеса, као и научне теорије организације, и то у односу на ставове у *Стратегији одбране* о војним изазовима, ризицима и претњама безбедности и с обзиром на доктринарна документа на нижем нивоу (војна доктрина, доктрине видова, правила и упутства итд.).

Са социолошког аспекта, оружана борба се може дефинисати као *друштвени процес сукоба друштвених творевина – оружаних снага (војски), које, пре свега оружјем, али и другим средствима, вољно и разумски, у процесима разарања и стварања остварују политичке, економске, војне и друге циљеве.*

¹³ *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 1999, стр. 56.

¹⁴ Душан Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИЗ, Београд, 1988.

О основним карактеристикама оружане борбе писано је у нашим доктринарним документима, али и у часописима, магистарским радовима и докторским дисертацијама. На основу тога, за оружану борбу као појаву у савременим условима може се закључити следеће: 1) оружана борба је концентрисани израз рата или оружаног сукоба; 2) оружана борба је повремена појава; 3) оружана борба је хијерархијска појава; 4) оружану борбу карактеришу висок интензитет и међусобна усклађеност борбених и неборбених дејстава, и 5) оружану борбу карактерише диспропорција сукобљених страна у вези с циљевима, односом према простору и времену, начином вођења операција и употребом средстава борбене технике.

1. Када дође до рата или оружаног сукоба између ентитета међународних односа – држава, или унутар једне државе, оружана борба је концентрисани израз тог сукоба јер су у њу укључене све сфере људске делатности и за њене потребе покрећу своје активности и троше људске и материјалне ресурсе.

2. Према савременим теоријама о рату многих аналитичара, рат је константна појава, у којој до оружане борбе долази ациклично, односно повремено. Или, када се сукоби међу разноврсним друштвеним групама унутар једне земље, или између држава, не могу решити другим средствима, приступа се драстичном облику решавања спора – оружаним средствима, односно оружаном борби.

3. Оружана борба је хијерархијска појава, што значи да се догађа преко нижих облика (нивоа) оружаног сукобљавања супротстављених снага (страна). Према нашој доктринарној теорији то су облици борбених дејстава који су класификовани као борба, бој и операција. Ако се пође од чињенице да су борбена дејства основни садржај оружане борбе, очигледна је неконзистентност наведене класификације борбених дејстава. Наиме, логички је некоректно да борба буде ужи појам од појма оружана борба. С друге стране, према класичним и савременим поимањима, операција се не може сврстати у раван с борбом и бојем. Наиме, борба (ако накратко задржимо тај појам) и бој јесу двосмерни процесу сукоба, тј. ништења сукобљених страна. Операција је, пак, скуп активности једне од страна у сукобу под којима се подразумевају планирање, припремање и извођење сукоба (западна теорија), или припремање, организовање и извођење, што је један од преовлађујућих ставова у нашим војним школама.

Наша теорија ратне вештине, еволуирала је кроз историју од западног, преко источног, поново до западног гледишта, па је и карактер оружане борбе и борбених дејстава попримао различита одређења. У вези с тим је олако одрицање од битке као појма у хијерархији промишљања оружане борбе. У логичном следу, ако се оружана борба посматра као стратегијска категорија, на оперативном нивоу се го-

вори о бици, као о посебном, а на тактичком нивоу о боју, на нивоу појединачног. Тако оружана борба, као хијерархијска појава, обухвата једну или више битака, а не, пак, мноштво бојева на копну, у води, под водом, у ваздуху и из ваздуха. На свим тим нивоима (оружана борба, битка и бој) свака страна изводи своје операције, без обзира на ниво (величину) ангажованих снага.

4. Кроз историју су снаге у оружаном сукобу тежиле да буду доминантне у, пре свега, два елемента – *ватреној моћи* и *маневру*. Због тога су тежишно развијане две карактеристике оружаных снага – оружани системи и средства велике убојне моћи и прецизности, с могућношћу дејства с великих даљина и висина (дистанциона дејства), са једне стране, и покретљивост, посматрана на основу најразличитијих параметара који је чине, са друге стране. При томе, у различитим историјским периодима придаван је и различит значај наведеним елементима. У савременим условима ратовања ватрена (борбена) моћ и покретљивост (маневарска способност) посматрају се јединствено. У вези с тим, поучна је изјава америчког генерала Скеилса, који је пре неколико година рекао да „у условима једнаке борбене (ватрене) моћи, превагу добија она страна која брже реагује. Када нас противник сугитгне, ми смо поражени. Ми морамо брже од противника на бојиште доћи“:¹⁵ Према *Визији 2020 оружаных снага САД*, од четири захтева која се постављају њиховим снагама у будућности два се односе на наведено. Ти захтеви су одређени као доминација у области маневра, прецизности дејства, заштите снага и фокусиране логистике. С обзиром на наведено, у савременим условима оружаног сукобљавања, очевидно је да оружана борба има висок интензитет, маневарски карактер и међузависност борбених дејстава и других облика сукобљавања.

5. Корпус диспропорција, као карактеристика оружане борбе, евидентан је у сукобима светских моћника, с једне, и малих земаља, са друге стране. То је и практично показано у периоду од рата у Персијском заливу (1991) до рата мултинационалних снага против Ирака, који још траје. Те диспропорције, пре свега, засноване су на *јазу моћи* између сукобљених страна који се, пре свега, огледа у достигнутом степену техничко-технолошке развијености, опремљености и способности оружаных ефектива. Тај јаз моћи доводи до нелинеарности борбених дејстава које се испољавају кроз асиметрију и дисиметрију. Под дисиметријом се подразумева настојање једне од сукобљених страна да буде доминантна у свим (или већини) чиниоцима оружане борбе. Асиметрија, пак, значи несразмерност у сукобу којој, пре свега, прибегавају слабији – инфериорнији, настојећи да парирају доминантном противнику.

¹⁵ Видети: Скеилс, „Циклуси рата“, „Информативни билтен превода“, ЦВНДИ, Београд, 1988.

Диспропорција *циљева* може двојачко да се посматра. Прво, оружани сукоби се најчешће завршавају остварењем циљева који нису много сагласни с циљевима прокламованим пре почетка сукоба. Други аспект диспропорције циљева у савременим оружаним сукобима чини настојање супериорније стране да се сукоб што пре реши, уз минималне губитке, док инфериорнија страна излаз тражи у дуготрајном исцрпљивању супериорнијег противника да би га одвратили од намере или да би у међународним односима стекли такву позицију да против сукоба може покренути јавно мњење.

У наведеном јазу моћи сукобљених страна огледа се *диспропорција ангажованих снага*.

Диспропорција *односа према простору и времену* једна је од карактеристика оружане борбе у савременим оружаним сукобима. Наиме, моћни теже да заузму простор без присуства своје живе силе на њему – дистанционим дејствима и присиљавањем противника на капитулацију (противник је побеђен када га убеде!). С друге стране, они који су техничко-технолошки инфериорни настоје да тај недостатак надокнаде масом и поседањем готово свих елемената простора. Тако технологија против масе, или обрнуто, остаје једна од законитости одбране или освајања одређеног простора. Када је реч о времену као чиниоцу, оно се може посматрати с неколико аспеката у вези с диспропорцијом сукобљених страна. Прво, време као историјски период најчешће се разним активностима претвара у предност моћника у односу на противника чије су позиције у међународној заједници мање значајне. Друго, моћни теже краткотрајном сукобу, док инфериорни излаз траже у дуготрајнијем исцрпљивању противника. Треће, време (као доба дана и године и метеоролошка појава) и простор у савременим условима оружаног сукобљавања све више су околности у којима се ти сукоби дешавају него експлицитни чиниоци оружане борбе.

Према евидентном јазу моћи и односу према осталим чиниоцима оружане борбе, диспропорција у начину вођења операција је више него очевидна. Наиме, моћни теже да исход сукоба остваре без контакта тзв. живе силе, док инфериорнији траже могућност управо у сукобу човек на човека. Или, како каже једна од кинеских стратегама, у стратегији „намамити тигра у долину“.

Садржаји оружане борбе

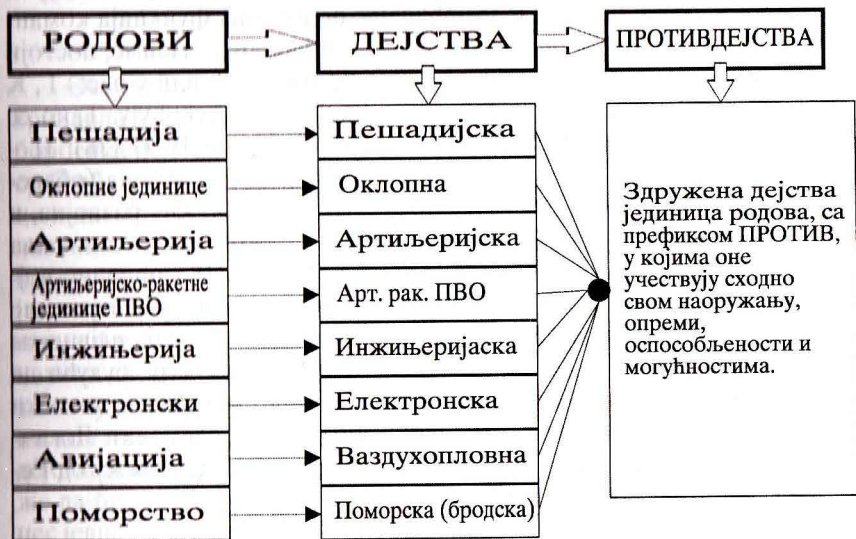
Посебан аспект промишљања оружане борбе јесу њени *садржаји*. У нашој доктринарној теорији (*Стратегија оружане борбе* из 1983. и каснији привремени документи са истим називом), садржаји оружане борбе посматрају се као *противактивности*. Тако се говори о противваздушној одбрани, противпешадијској борби, противвоклопној борби, противартиљеријско-ракетној борби, поморској

одбрани, противдесантној борби, противелектронској борби, диверзантским дејствима, противдиверзантским и противтерористичким дејствима, запречавању, и слично. Само на први поглед, без детаљније анализе, уочава се нејединствен критеријум у класификацији тих садржаја и уочавају појмови *одбрана, борба, дејства* и други облици, осим тога што наведени садржаји нису компатибилни са организацијом војске. Наиме, у логици структурирања организационих система, а тиме и оружаних снага, креће се од њихових функција и задатака у оружаном борби ка организацијским елементима који те задатке треба да реализују. Тако, на пример, вид РВ и ПВО, који има три рода (авијација, АРЈ ПВО и ВОЈ), према наведеној класификацији садржаја оружане борбе реализује део једног од тих садржаја – противваздушну одбрану.

С обзиром на наведено, неопходно је да се приступи редефинисању теорије војне науке у домену оружане борбе у целини, а тиме и њених садржаја. Наиме, сасвим је логично да су основни садржаји оружане борбе *борбена дејства* сукобљених страна. Свакако, у оружаном борби, као концентрисаном изразу рата или оружаног сукоба, ангажују се и друге снаге, чији основни задатак нису борбена дејства. С обзиром на то да је оружана борба, као двосмеран процес, према циљу неутрална (циљ има свака страна у сукобу), управо су борбена дејства радње срачунате на ништење и ометање противника које се реализују одговарајућим снагама, у одређеном простору и времену, а на основу релевантног скупа информација.

Борбена дејства, као садржаје оружане борбе, реализују сукобљене стране кроз различите врсте операција. Основни садржаји борбених дејстава (операција) јесу *дејства* и *противдејства, обезбеђења* и *командовање*. Дејства и противдејства реализују организацијски елементи војске који се називају *родови*, обезбеђења су у надлежности *служби*, а командовање реализују *снаге за командовање*. Тиме се добија и тројна, груба подела војске на *родове, службе* и *снаге за командовање*. Даља дедукција наведених садржаја такође је неопходна да би се функције и задаци организацијских елемената војске довели до краја, а тиме и конституисали по дубини њени организацијски елементи.

Дејства и противдејства реализују родови, односно јединице родова војске. При томе, дејства се посматрају као циљне радње ништења и ометања противника које се реализују специфичним врстама оружја (за то се организује посебна обука – оспособљавање). Према наведеном, *род је препознатљива, заокружена целина (део) војске која реализује једно од дејства и која може сходно свом наоружању, опреми и оспособљености, да учествује у више противдејстава*. Однос дејстава и противдејстава, односно функција родова, као организацијских елемената војске, приказан је на следећој шеми.

Родови војске, дејства и противдејства у оружаном борби

Наведена класификација дејстава и противдејстава јесте основа за дефинисање и разраду задатака и доктрине родова у оружаном борби.

Класификација обезбеђења војске у оружаном борби, у доктринарном смислу, има историјски аспект. У разним периодима настајања теорије наше војне науке, као и конципирања доктринарних докумената, био је различит приступ врстама обезбеђења. У последње време, врсте обезбеђења војске у оружаном борби могу да се утврде као: обавештајно, безбедносно, морално, информатичко и противнуклеарно-хемијско-биолошко обезбеђење, веза, осматрање и јављање, маскирање, геотопографско, хидрометеоролошко и хидронавигацијско, логистичко и правно обезбеђење. Сходно наведеним врстама обезбеђења формирају се и организацијски елементи који се називају службама војске. Дакле, *службе војске јесу препознатљиви, засебни делови војске опремљени и оспособљени за реализацију једног од обезбеђења војске и подршку командовању.*

Приступ класификацији (дедуковању) командовања, као функције војне организације, разликовао се у различитим периодима. Тако се веома дуго задржала подела на тзв. процесне функције – планирање, организовање, наређивање, координацију и контролу. У војној доктрини из 2000. године нешто су измењене наведене процесне функције командовања. Утврђене су као одлучивање, планирање, организовање, извршење, координација и контрола.

У класификацији функције командовања војском неопходно је да се разликују њене *процесне и подручне функције*. Процесне функције се одвијају у свим подручним функцијама команди војске, и могу да се

поделе на планирање, организовање, наређивање, координацију и контролу. С друге стране, за утврђивање подручних функција команде могу да послуже страна искуства и класификације. Наиме, постоји неколико подручних функција познатих по ознаци J, или у нас – Г, К и слично, зависно од командног нивоа на којем се утврђују. Тако се подручне функције командовања могу утврдити као J1–J7 (J8); J1 – кадар и морал (обухвата и верска питања), J2 – обавештајна (обавештајно-извиђачка), J3 – оперативна, J4 – логистичка, J5 – развојна, и J6 – телекомуникационо-информатичка функција (обухвата и питања безбедности), док се J7 односи на обуку и доктрину (J8 – цивилно-војна сарадња).¹⁶ Све подручне функције командовања нису заступљене на сваком командном нивоу, односно, све су заступљене на највишем нивоу (Генералштаб), док се на нижим нивоима редукују, будући да претпостављени ниво командовања одрађује део послова и за нижи ниво, те му није потребан одрађени организацијски елеменат. Логично би било да се све подручне функције командовања протежу од Генералштаба до команде бригаде.

Чиниоци оружане борбе

Основни чиниоци оружане борбе према нашој доктринарној теорији јесу: *људи, материјална средства, простор и време*, али се поставља питање да ли су обухваћени сви чиниоци. Наиме, у промишљању сваке појаве, услова и узрока, каже академик Михајло Марковић, треба уважити *дате и задате* вредности. Међу наведеним чиниоцима оружане борбе простор и време су дате вредности, док су људи и материјална средства (*снаге*) задате вредности за сваки конкретан задатак. Међутим, у страним савременим армијама поодавно је уочено да међу чиниоцима оружане борбе недостају информације, које су, потом, разрађене у доктринарним документима. Дакле, полазећи од приступа да сваки систем чине *материја, енергија и информација* у простору и времену, потребна пажња је посвећена разради информације као чиниоца рата – оружане борбе. У разради информација дошло се до тога да се говори о *информационом ратовању* или *информационим операцијама*. И у нашој литератури, спорадично, покретана је иницијатива да се информација разматра као чинилац оружане борбе, али та настојања нису наишла на већу пажњу оних који се баве теоријом војне науке, посебно не оних који су радили на доктринарним документима. Такав приступ је правдан чињеницом да је информација садржана у осталим чиниоцима који без информације о себи не би ни били чиниоци. С друге стране, информација је третирана на нивоу принципа оружане борбе (ратне вештине у оружној борби) као информисаност или обавештеност.

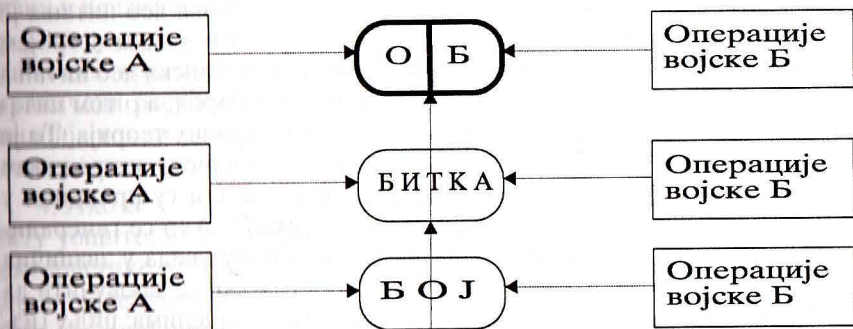
¹⁶ У називу се користи скраћеница – слово J, због компатибилности са евроатлантским интеграцијама. У нас је усвојено да се та скраћеница – слово, на највишем нивоу, у Генералштабу, означава са Г.

Нивои (облици) оружане борбе или облици борбених дејстава

Основни садржај оружане борбе јесу борбена дејства. Наша доктринарна теорија је још увек, на становишту да су основни облици борбених дејстава *борба*, *бој* и *операција*. При томе, предмет тактике су борба и бој, оператике – операција, а стратегије – оружана борба у целини. Таква класификација је некоректна са више аспеката, како логички, тако и методолошко-сазнајно, те је треба редефинисати. Та некоректност огледа се у следећем: 1) логички је некоректно да појам нижег нивоа општости *оружана борба* буде појам вишег нивоа од појма *борба*, који је дат као облик борбених дејстава; 2) тактика, као научна дисциплина, има два предмета – борбу и бој; 3) и борба и бој, како су дефинисани у нашој војној теорији, чине двосмерни сукоб на нижем нивоу од оружане борбе, те не могу да буду облици борбених дејстава, већ нивои или облици оружане борбе, и 4) операција не може да буде у истој равни с борбом и бојем јер је то једносмеран процес једне од страна у сукобу, и слично.

Наведено стање у нашој војној теорији може се решити, прво, увођењем битке, као нивоа догађања оружане борбе, која је неоправдано изопштена из наше војне теорије. Такође, борбу треба искључити из наведеног низа, а операцију треба посматрати као једносмеран процес, односно не треба је третирати у наведеном низу. На основу тога, оружана борба, као друштвена појава, одвијала би се као низ узастопних или једновремених бојева и битака, или једне главне битке, како је посматрао Клаузевиц¹⁷, који су настали као резултат операција сукобљених страна (шема 2).

Шема 2

Нивои догађања оружане борбе

¹⁷ О главној бици опширније видети у: Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1952.

На основу наведене шеме може се закључити следеће: 1) оружан борба се догађа као низ узастопних или истовремених бојева и би-така; 2) оружан борба може да се догоди и као јединствена главна битка, као у случају сукоба Ирака и мултинационалних снага, 1991. године, када је трајала 100 сати, или као у сукобу НАТО-а и СРЈ, 1999. године, када је главна битка трајала 78 дана.

Начела (принципи) у оружаној борби

Начела или принципи (оружане борбе, у оружаној борби, ратне вештине, и слично) више пута су разматрани у нашим војним теоријским часописима. Следећа питања су нека од оних која у вези с том проблематиком преовладавају и у иностраној и у нашој војној теорији:

1) *Да ли је реч о начелима или о принципима?* Ако се посматра строго лексиконски, термини начела и принципи су синоними. Међутим, разни аутори сматрају да је ипак реч о појмовима различитог карактера, односно нивоа општости, и имају према њима различит однос, с обзиром на порекло термина. Наиме, термин начело потиче из словенских (руског) језика, док је принцип термин из западних извора, што је формални аспект. Суштински, аутори који праве дистинкцију између наведених термина (појмова) сматрају да је појам принцип вишег нивоа општости, те да, у односу на конкретну појаву, важи *а priori*, док је термин (појам) начело нижег нивоа општости и, као искуствена категорија, важи *а постериори*.

2) *Да ли је исправно начела – принципи оружане борбе или начела – принципи у оружаној борби?* У вези с тим питањем не би требало да има различитих ставова јер је сасвим јасно да оружан борба, као друштвена појава и двосмеран процес ништења и ометања, не може да има своје принципе, већ их, као и циљеве, постављају, утврђују и имају сукобљене снаге.

3) *Колико има (која су) начела – принципа?* Први део питања је можда споран, али не би требало правити проблем у вези с бројем принципа. Дакле, тај део питања је формалан. Суштински део питања јесте који принципи – начела постоје у оружаној борби, а о том питању постоји велика подударност између наше и страних теорија. То је још осамдесетих година 20. века утврдио италијански истраживач Ровићи, у тексту *Девет принципа ратне вештине* (ти су принципи у више наврата објављивани у нашим часописима)¹⁸. Ако се генерализују ставови страних теоретичара, као и на основу увида у званична доктринарна документа у којима се појављују, може се закључити да се највећи значај придаје следећим принципима – начелима: циљу (избор циља), моралу, јединству командовања, изненађењу, безбедности (обезбеђење од изненађења), маневру, маси (концентрација снага), офанзивности (активност и иницијатива) и економији снага.

¹⁸ Опширније: Божидар Форца, *Војни фактор међународних односа и његов утицај на развој Војске Југославије* (докторска дисертација), ВА, Београд, 2003.

Ако се облици борбених дејстава теоријски рedefинишу у нивое оружане борбе, поставља се питање шта је са операцијом, која се у нашој војној теорији сматра највишим и најсложенијим обликом борбених дејстава. Односно, неопходно је теоријско одређење операције у савременим условима. У вези с тим феноменом значајно је, између осталог, следеће:

1. Операција је једносмеран процес дејстава једне од страна у сукобу, а не највиши и најсложенији облик борбених дејстава, како је сматрано у нашој (и руској) теорији војне науке. Односно, операција је процес планирања (команда), припремања (јединице) и извођења (команде и јединице) разноврсних простих и сложених активности, које обухватају командовање, дејства и противдејства и обезбеђење. Свака страна у сукобу води своје операције, а сукоб до којег дође чини одређени ниво оружане борбе – бој или битку, или оружану борбу у целини.

2. Будући да је операција сложен процес приликом њеног рedefинисања треба прибегћи научној теорији организације, према којој су пројекти сви процеси оријентисани ка будућности. Према Петру Јовановићу, да би се неки подухват окарактерисао као пројекат треба да има четири основне карактеристике: делокруг, непоновљивост, комплексност и подршку. Односно, генералне особине неког пројекта су: циљ, рокови, комплексност, обим и природа задатка, ресурси, организацијска структура која га реализује, и информациони и контролни систем који га води и контролише¹⁹.

3. На основу наведених карактеристика и анализе бројних извора, пројекат је сложени подухват с бројним активностима и учесницима, као и подухват који се одвија у будућности; пројекту су иманентни ризик и неизвесност;²⁰ то је подухват који је јединствен и непоновљив; пројекат је временски ограничен и једнократан; пројекат садржи коначан циљ који треба постићи; пројекат је подухват у којем учествују ограничени ресурси; пројекат је подухват за који је неопходна координација током реализације и којим се мора управљати да би се ефикасно реализовао.

4. Ако се узму у обзир наведене карактеристике и ставови о пројекту уопште, може се закључити да операција има све наведене карактеристике пројекта, што омогућава извођење дефиниције операције и војне операције, које се потом, могу класификовати према разним критеријумима. Према томе, *операција је сложен, планиран и припремљен, ка будућности оријентисан процес, у којем се активно*

¹⁹ Петар Јовановић, *Управљање пројектима*. ФОН, Београд, 1995, стр. 17–20.

²⁰ У Школи националне одбране одржан је 2004. године симпозијум под називом *Теоријски и практични аспекти савремених операција*. Већина ставова са тог симпозијума објављена је у часопису „Нови гласник“, бр. 2/2004.

стима ограничених ресурса, на одређеном простору и за одређено време, остварује циљ различитог значаја (тактика, оператика, стратегија). Војна операција је сложен, планиран и припремљен, ка будућности оријентисан процес, у којем се ограниченим војним ресурсима, за одређено време и на одређеном простору, остварује циљ различитог значаја.

5. Према основној класификацији војних операција која се изводи према циљу који треба да постигне, разликују се борбене и неборбене војне операције. Борбене војне операције су сложени, планирани и припремљени, ка будућности оријентисани процеси, у којима се, за одређено време и на одређеном простору, усмеравају активности ограничених ресурса на ништењу и ометању противника и постиже циљ различитог значаја. Неборбена војна операција је сложен, планиран и припремљен, ка будућности оријентисан процес, којим се усмеравају активности ограничених ресурса и за одређено време и на одређеном простору подржавају борбене војне операције или остварују други на закону засновани задаци Војске.

*

* *

У Стратегији одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора не разматра се појам оружана борба. Међутим, до тог појма, као једног од суштинских појмова за војну теорију, долази се посредно, преко анализе војних изазова, ризика и претњи безбедности државама чланицама и Србији и Црној Гори. Стога је неопходна научна и стручна разрада ставова о оружаној борби и у војној науци, и у доктрини. Такође, време је и да се у нашој војној науци и струци приступи редефинисању теорије, што је неопходно због припреме, организовања, ангажовања и обезбеђења војске у пракси.